

ARAŞTIRMA

MOĞOL VE TÜRK KATILIMCILARIN DUYGUSAL YÜZ İFADELERİNİ TANIMA BECERİLERİ

Reva BALCI AKPINAR**

Alınış Tarihi:22.07.2009

Kabul Tarihi:30.09.2009

ÖZET

Bu çalışma duygusal yüz ifadelerinin tanınmasında Moğol ve Türk katılımcılar arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacı ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmaya erişkin, en az okuryazar olan, ölçeğin uygulandığı gün herhangi bir sağlık şikâyeti olmayan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden 60 Moğol ve 65 Türk alınmıştır. Katılımcıların duygusal yüz ifadelerini tanıma düzeylerini belirlemek için Dökmen tarafından geliştirilen, "Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Testi" kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplamalar ve bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan Moğol katılımcıların "duygusal yüz ifadelerini teşhis testi" puan ortalaması 47.78 ±10.8 iken Türk katılımcıların puan ortalaması 62.60 ±7.6 olarak belirlenmiştir. Puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p<0.001). Testte yer alan duygulardan aldıkları puan ortalamaları incelendiğinde Moğol katılımcıların en fazla puanı (59.90) "mutlu" en az puanı ise (20.83) "küçük görme" duygusundan aldıkları saptanmıştır.

Araştırmanın sonucunda Moğol ve Türk katılımcıların duygusal yüz ifadelerini tanımları arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: *Duygusal yüz ifadeleri, hemşirelikte iletişim, kültürlerarası iletişim*

ABSTRACT

Emotional Facial Expression Recognition Skills of Mongols and Turkish Participants

This descriptive study has been done in order to determine if there has been any difference between Mongols and Turks with respect to their recognition of emotional facial expressions. 60 Mongols and 65 Turkish have participated in the study. The participants were adults and were at least literate. They did not have any health problems on the day the scale was applied and they volunteered to take the scale. In order to determine the emotional facial expression recognition skill levels of the participants "Test of Emotional Facial Expression Identification" that was developed by Dökmen has been used. Percentage calculations and independent group t-test have been used to evaluate the data.

While the average "Test of Emotional Facial Expression Identification" score of the participant Mongols was found to be 47.78 ±10.8, average test score of Turkish was 62.60 ±7.6. The difference between the average scores has been statistically significant (p<0.001). When the average test scores were analyzed, it has been found that participant Mongols had obtained their highest scores (59.90) from the emotion of "happy", and the lowest score (20.83) from the emotion of "contempt".

As a result of the study it has been found that there is difference between Mongols and Turkish participant with respect to their recognition of emotional facial expressions.

Keywords: *Emotional facial expressions, communication in nursing, intercultural communication*

GİRİŞ

İletişim bilgi alışverişi, bilgi üretme ve anlamlandırma, insanlar arasında duygu ve düşünceleri ortak kılma sürecidir. Alışveriş sözcüğünden anlaşılacağı gibi iletişimde bilgi akışının iki yönlü olması gerekir. Sözlü iletişimle akıl, mantık ve bilgi, sözsüz iletişimle ise duygular en etkili şekilde ifade edilirler

(Cüceloğlu 2001, Doğan 2008, Dökmen 2001, Özcan 1996). Baş ve yüz sözsüz iletişimde en çok kullanılan bölgelerdir ve karşındaki kişiye en fazla mesaj aktaran organlar yüzde bulunur. İletişim sürecinde yüz ifadelerinin %55, ses tonunun %38, sözcüklerin ise %7 oranında etkisinin olduğu belirtilmektedir (Baltaş ve Baltaş 1996, Pease 2001, Terakye 1998)

*Bu çalışma, Hemşirelikte ve Ebelikte Kültürlerarası Yaklaşım Sempozyumu'nda (9-11 Nisan 2009, Çanakkale) poster bildirisi olarak sunulmuştur.

**Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü (Yrd. Doç. Dr)

Ekman (1992) 1972'de altı evrensel duygusal yüz ifadesi tanımlamıştır. Bunlar; mutluluk, hayret, korku, üzüntü, öfke ve tiksindir. Bu ifadeler, çeşitli bileşimler halinde de görülebilir. Örneğin; şaşırma ve mutluluk, öfke ve tiksindir aynı anda görülebilir. Dökmen'in (1986) çalışmasında, temel ve karışık şekilde toplam 17 duygu sınıfı yer almaktadır.

Kızgınlık, korku, şaşkınlık, üzüntü, tiksindir ve sevinç gibi duyguları gösteren yüz ifadelerinin tümü bütün insanlarda aynıdır. Duyguların yüz ifadeleri ile erken dönemlerden itibaren iletilmesi bu özelliğin insanlarda doğuştan var olduğunu göstermektedir. Yüz ifadeleriyle ilgili birçok çalışma yapmış olan Ekman ve arkadaşları (1987) duygusal yüz ifadelerinin evrensel olduğunu belirtmektedirler. Ancak duygusal yüz ifadelerinin anlaşılmasında zihinsel süreçler, öğrenme, motivasyon ve kültürün önemli etkisinin olduğu ileri sürülmektedir (Adam 1991, Izard 1971, Marcell and Jett 1985). Yüz ifadelerini anlamak çok kolay değildir. Birbirinden tam olarak ayırt edilebilen sekiz alın ve kaş, sekiz göz ve göz kapağı, on ağız ve dudak ifade durumu olduğu belirlenmiştir. Yüz ifadelerinin bu kadar değişkenlik gösterebilmesi onların karmaşık ve zor bir iletişim sistemi olmasının ilk nedenidir. Yüz ifadelerini anlama zorluğunun ikinci nedeni ise yüz ifadelerinin hızla değişmesidir. Bir kişinin yüzündeki ifade saniyenin beşte biri kadar bir zaman içinde değişebilmektedir (Ailes and Kraushar 1999, Cüceloğlu 2001). Yüzün üst bölgesi daha çok öfke, korku, şaşkınlık ve üzüntüyü, alt bölgesi ise tiksindir ve mutluluğu göstermektedir (Gouta 2000)

Farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin duygusal yüz ifadelerini anlama düzeylerinin karşılaştırıldığı bazı çalışmalarda kişilerin kendi kültürlerinden olan kişilerin duygularını daha iyi anladığı ve kültürler arasında duygusal yüz ifadelerini anlama bakımından farklılıklar olduğu bulunmuştur (Camras et al. 2006, Ekman and Keltner 1997, Elfenbein and Ambady 2003, Huang et al. 2001, Marsh et al. 2003, Yuki et al. 2007, Shioiri et al. 1999a).

Küreselleşme ile birlikte hemşireler çok kültürlü ortamlarda ve farklı kültürlerle sahip bireylerle daha fazla karşılaşmaktadırlar. Farklı kültürel geçmişe sahip bireylerle çalışmak önemli güçlükler neden olabilmektedir. Bu güçlükler arasında ilk sırayı iletişim sırasında

yaşanan güçlükler almaktadır. İnsan ilişkileri üzerine temellenmiş olan hemşirelikte verilen bakımın kalitesi, hemşire ve bakım verdiği bireyler arasında kurulan iletişimin niteliği ve duyguların anlaşılması ile yakından ilişkilidir. Hemşire bir yandan sözel ve sözel olmayan iletişim yoluyla bireyin yaşadıklarını anlamaya çalışırken, diğer yandan kendini doğru ifade edebilmeli, bir bakım verici olarak bakımı alan kişi ile etkili bir iletişim kurabilmelidir. Bu nedenle hemşireler, bireylere bakım verirken kültürel farklılıklar ve benzerlikler hakkında daha fazla bilgiye gereksinim duymaktadırlar. Hemşirelerin hizmet verdikleri toplumun kültürel yapısını tanıması ve değerlendirmesi, vereceği hemşirelik bakım kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Kültürel yapı içinde özellikle iletişimi etkileyebilen özelliklerin bilinmesi önemlidir (Josipovic 2000, Shioiri et al. 1999a, Terakye 1998, Tortumluoğlu 2004).

Bireyin yaşadığı toplumun iletişim özelliklerinin bilinmesi o toplumda iletişimde kullanılan sözel ve sözsüz iletişim araçlarının neler olduğunun ve nasıl kullanıldığının bilindiğini gösterir. Bu da tüm iletişim araçlarını doğru ve uygun kullanmayı sağlar (Doğan 2008). Kültürel farklılıkları olan bireyler arasında beden dilinin ortaya koyduğu anlamlar iletişimin aksamasına neden olabilir.

Korku, anksiyete, ağrı, ümitsizlik, uykusuzluk gibi birçok sorunun tanılanmasında hemşirenin, hastanın yüz ifadelerini anlaması gerekir (Carpenito 2005). Ayrıca hasta ve hemşirenin aynı dili konuşmadığı durumlarda da yüz ifadelerini tanıma kişilerin birbirlerini anlamasında önemli role sahiptir.

Hemşireler iletişim sırasında yalnızca bakım verdikleri bireylerin bedenlerinden gelen mesajlara değil, aynı zamanda kendi beden mesajlarının iletişim kurdukları bireyler tarafından nasıl algılandığına ve nasıl değerlendirildiğine de dikkat etmek zorundadırlar. Hemşirenin duygusal tepkilerinin, yüz ifadelerinin bakım verdiği bireyler tarafından doğru değerlendirilememesi de iletişimde güçlükler yaşamasına yol açabilir. Hemşirelik araştırmaları incelendiğinde duygusal yüz ifadelerinin anlaşılması ve etkileyen faktörlerle ilgili araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma duygusal yüz ifadelerinin anlaşılmasında farklı kültürel ve fiziksel özelliklere sahip olan Moğol ve Türk

katılımcılar arasında herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacı ile yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırma, Moğolistan'ın batısında bulunan Bayan-Ölgii Eyaletinin Delüün Kasabasında bir sağlık merkezine kayıtlı 60 Moğol ve Erzurum'da bir sağlık merkezine kayıtlı 65 Türk katılımcı ile tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmanın Moğol katılımcılara ait verileri 15-30 Temmuz 2008, Türk katılımcılara ait verileri ise 30 Temmuz-30 Ağustos 2008 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya erişkin, en az okur-yazar olan, ölçeğin uygulandığı gün herhangi bir sağlık şikâyeti olmayan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden kişiler alınmıştır.

Çalışmanın verileri soru formu ve Dökmen (1986) tarafından geliştirilen, "Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Testi" ile toplanmıştır. Bu test 17 duygusal durumu belirten 53 adet renkli fotoğraftan oluşmuştur. Her bir duygusal ifade bir ya da daha fazla fotoğrafta gösterilmiştir. Pozlar bir Türk tiyatro sanatçısına aittir. Fotoğraflarda canlandırılan duygusal yüz ifadeleri ve her bir duyguya ait poz sayısı aşağıdaki şekildedir:

Mutlu (2), üzgün (13), öfkeli (8), hayret içinde (4), küçük görme (2), tikslenme (2), korkma (2), nötr (1), mutlu-üzgün (2), mutlu-küçük görme (4), üzgün-öfkeli (1), korkma-hayret etme (2), hayret-öfke (2), mutlu-hayret içinde (2), üzgün-küçük görme (1), öfkeli-tikslenme (4), üzgün-hayret içinde (1).

Testin Uygulanması

Duygusal ifadeleri yansıtan fotoğraflar ve "duygusal yüz ifadeleri listesi" katılımcılara verilerek, fotoğraflara 30 cm mesafeden ve 45° açı yapacak şekilde bakmaları istenmiştir. Fotoğraflara bakarken zaman sınırlaması getirilmemiştir. Katılımcılardan fotoğraflara tek tek bakıp, kendilerine verilen "duygusal yüz ifadeleri listesinden" uygun olan yanıt bulmaları ve bu yanıtı soru formunun arkasında bulunan fotoğrafların numaralarının yazılı olduğu kâğıtta ilgili numaranın karşısına yazmaları istenmiştir (Dökmen 1986).

Testin değerlendirilmesi:

Yüz ifadelerini teşhis testinde tam olarak doğru bilinen her madde "2" puandır. Test, tek temel duyguyu belirten yüz ifadesi doğru bilinmişse "2" puan, doğru yanıtın yanında fazladan yanıt verilmişse "1" puan, yanıt bilinmemişse "0" puan şeklinde, iki temel

duyguyu birlikte yansıtan yüz ifadelerinin ikisi de doğru bilinmişse "2" puan, biri doğru bilinmişse "1" puan, bilinmemişse "0" puan şeklinde değerlendirilmektedir. Bu durumda testten alınabilecek en yüksek puan 106'dır. Birey ne kadar yüksek puan alırsa o kadar başarılı sayılmıştır. (Dökmen 1986).

Moğol katılımcılara ait veriler Türkiye'de hemşirelik eğitimi görmekte olan Moğol bir öğrenci tarafından Moğolistan'da toplanmıştır. Bu öğrenci ölçeğin nasıl uygulanacağı konusunda eğitilmiş ve duygularının Türkçeden Moğolcaya çevrilmesini sağlamıştır.

Verilerin değerlendirilmesinde yüzdelik hesaplamalar ve bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan ölçek için Prof. Dr. Üstün Dökmen' den gerekli yazılı izinler alındıktan sonra katılımcılara çalışmanın amacı ve yöntemi ile ilgili açıklama yapılmış ve onayları alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı Moğol katılımcılara ait verilerin toplanabilmesi için gereken sürenin kısıtlı olması nedeni ile çalışmanın az sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmiş olmasıdır. Çalışma bulgularının Moğollara ve Türklere genellenebilmesi için daha büyük sayıda katılımcı ile gerçekleştirilmesi gereklidir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan Moğol katılımcıların yaş ortalaması 36.18±14.60, Türk katılımcıların yaş ortalaması ise 35.78±15.17 olarak tespit edilmiştir. Yaş grupları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır (p>0.05).

Moğol katılımcıların %35.0'ünün okur-yazar, %6.7'sinin üniversite mezunu, Türk katılımcıların %23.1'inin okur-yazar, %7.7'sinin üniversite mezunu olduğu bulunmuştur. Araştırmaya alınan Moğol katılımcıların %45.0'ünün, Türk katılımcıların %52.3'ünün kadın olduğu saptanmıştır. Grupların eğitim düzeyleri ve cinsiyetleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamsızdır (p>0.05). Duygusal yüz ifadelerini tanıma düzeyini bireyin eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet gibi değişkenlerin etkileyebileceği belirtilmektedir (Arı ve Seçer 2004, Hall et al. 1999).

Araştırma kapsamına alınan Moğol katılımcıların "duygusal yüz ifadelerini teşhis testi" puan ortalaması 47.78±10.8 iken Türk

katılımcıların puan ortalaması 62.60 ± 7.6 olarak belirlenmiştir. Moğol katılımcıların ve Türk katılımcıların “duygusal yüz ifadelerini teşhis testi” puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < 0.001$) (Grafik 1).

Duygusal yüz ifadelerinin yansıtılmasında ve tanınmasında kültürler arasında farklılıklar olabildiği, insanların kendi kültürlerinden olan kişilerin duygularını daha iyi tanıdığı bulunmuştur (Elfenbein and Ambady 2003, Yuki et al. 2007, Shioiri et al. 1999a). Arı ve Seçer’in (2004) çalışmasında duygusal yüz ifadelerini tanıma düzeyinin kırsal ve kentsel alanda yaşayan bireyler arasında farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Moğolistan’da ilçe ve köylerde yaşayan halkın genellikle göçebe yaşam biçimi sürdürdükleri ve nüfus yoğunluğunun az olduğu bildirilmektedir (Çetinkaya ve Demir 2005). Bu durumda Moğolların daha az sayıda insanla iletişime girdikleri ve duygusal yüz ifadelerini tanıma düzeylerinin olumsuz etkilendiği düşünülebilir.

Yapılan bir çalışmada (Huang et al. 2001) duygusal yüz ifadelerini Amerikalı katılımcıların Japon ve Çinlilerden daha iyi tanıdıkları, Japon ve Çinlilerin yüz ifadelerini tanıma düzeylerinin ise benzer olduğu belirtilmektedir. Ekman ve Keltner (1997)’in İngiliz, İtalyan ve Japonlarla yaptıkları çalışmada katılımcıların Japonlara ait pozlardaki duyguları tanımakta güçlük çektikleri belirlenmiştir. Shioiri ve arkadaşlarının (1999b) yaptıkları çalışmada Japon katılımcıların Kafkasyalı bireylere ait pozlardaki duygusal ifadeleri anlamakta zorlandıkları bulunmuştur. Japonların duygularını maskeleymeye çalıştıkları, Amerikalıların duyguları anlamaya çalışırken daha çok ağız hareketlerine, Japonların ise göz ve bakışlara odaklandığı belirtilmektedir (Yuki et al. 2007).

Çalışmada kullanılan “duygusal yüz ifadelerini teşhis testi” nde yer alan pozların bir Türk tiyatro sanatçısına ait olması Moğol katılımcıların daha düşük puan almalarına yol açmış olabilir.

“Duygusal yüz ifadelerini teşhis testi” nde yansıtılan duyguların çoğunda Türk katılımcıların puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Testte yer alan her bir duygudan

alınan puan ortalamaları incelendiğinde Moğol katılımcıların en fazla puanı (59.90) “mutlu” en az puanı ise (20.83) “küçük görme” duygusunu yansıtan pozlardan aldıkları saptanmıştır (Grafik 2). Türk katılımcılar ise “mutlu” pozlarından ortalama 61.15 puan, “küçük görme” duygusunu yansıtan pozlardan ise ortalama 67.69 puan almışlardır (Grafik 2). Huang ve arkadaşlarının (2001) çalışmalarında da katılımcılar en yüksek puanları “mutluluk” ifadesinden almışlardır.

Mutluluk, üzüntü, öfke ve korkma gibi duyguların yansıtılmasının ve anlaşılmasının bebeklik dönemlerinde gelişmeye başladığı, kültürel ve diğer bireysel ve çevresel faktörlerden daha az etkilendiği, tikslenme, küçük görme ve hayret etme gibi duyguların ve bunları açığa çıkaran ifadelerin kültürden ve diğer etmenlerden daha fazla etkilendiği belirtilmektedir (Pollak et al. 2000, Schmidt and Cohn 2001). Moğol katılımcıların en yüksek puanları daha evrensel duygular olarak nitelendirilen mutluluk ve üzüntü duygularından almış olmaları ve birçok duyguyu Türk katılımcıların Moğol katılımcılardan daha iyi tanıdıkları literatürle (Pollak et al. 2000, Schmidt and Cohn 2001) uyumlu bir sonuç olarak değerlendirilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonucunda;

Türk katılımcıların “duygusal yüz ifadelerini teşhis testi” puan ortalamalarının Moğol katılımcılardan daha yüksek olduğu,

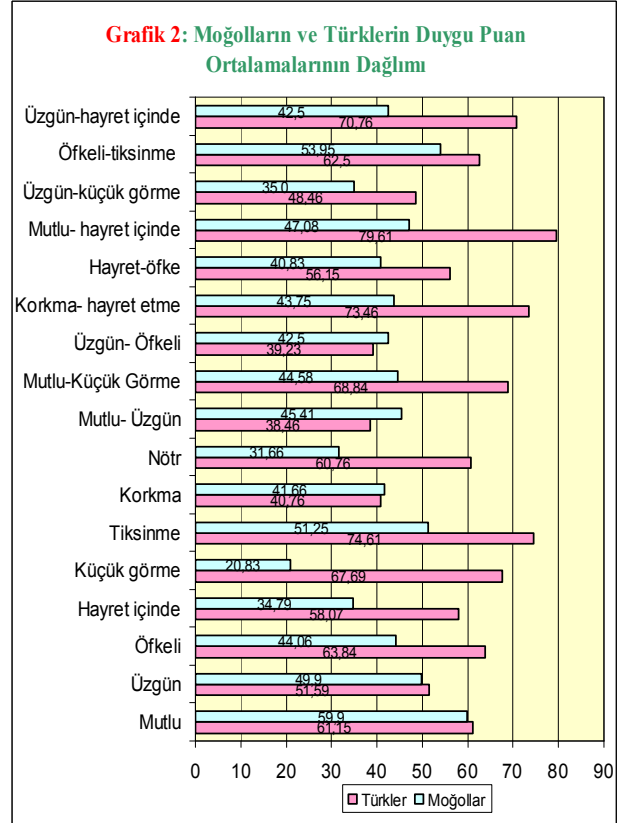
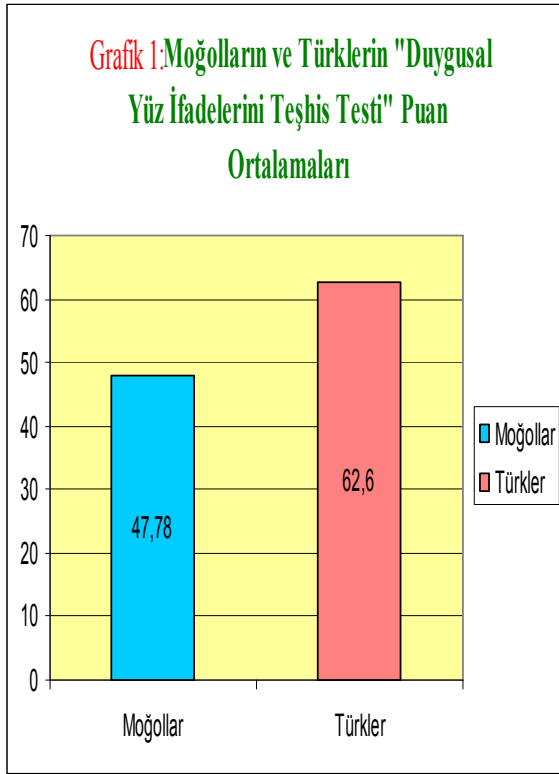
Moğol katılımcıların en yüksek puanı “mutlu”, en düşük puanı “küçük görme” pozlarından aldıkları,

Türk katılımcıların en yüksek puanı “mutlu-hayret içinde”, en düşük puanı “mutlu-üzgün” pozlarından aldıkları bulunmuştur.

Sonuç olarak; duygusal yüz ifadelerinin anlaşılmasında kültürler arasında farklılıklar olduğu söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Hemşirelerin bakım verirken ve bireylerle iletişim içindeyken, kültürün yüz ifadelerinin anlaşılmasında etkili olabileceğini ve bakım verdikleri bireylerin ve toplumun kültürel özelliklerini göz önünde bulundurmaları önerilmektedir

KAYNAKLAR

- Adam K, Markham R** (1991). Recognition of affective facial expressions by children and adolescents with and without mental retardation. *American Journal of Mental Retardation* 96(1):21-28.
- Ailes R, Kraushar J** (1999). Mesaj Siziniz. Çev: Alev Önder, Beşinci Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Arı R, Seçer Z** (2004). Okulöncesi dönemdeki çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 11: 67-84.
- Baltaş Z, Baltaş A** (1996). *Bedenin Dili*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Camras LA, Bakeman R, Chen Y et al.** (2006). Culture, ethnicity and children's facial expressions: a study of European American, Mainland Chinese, Chinese American, and adopted Chinese girls. *Emotion* 6(1): 103-114.
- Carpenito LJ** (2005). *Hemşirelik Tanıları El Kitabı*. Çev. Ed. Erdemir F, Nobel Kitabevleri, İstanbul.
- Cüceloğlu D** (2001). *Yeniden İnsan İnsana*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Çetinkaya RA, Demir Y** (2005). *Moğolistan Ülke Raporu*. Öncü Basımevi, Ankara.
- Doğan O** (2008). *Sağlık Hizmetlerinde İletişim*. Songür Yayıncılık, Ankara.

- Dökmen Ü** (2001). *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Dökmen Ü** (1986). Yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin duygusal yüz ifadelerini teşhis etme becerisi ve iletişim çatışmalarına girme eğilimi üzerindeki etkisi. *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ekman P, Friesen WV, O'Sullivan M** (1987). Universal and cultural differences in the judgments of facial expressions of emotion. *Journal of Personality and Social Psychology* 53(4):712-717.
- Ekman P** (1992). Are there basic emotions? *Psychological Review* 99(3): 550-553.
- Ekman P, Keltner D** (1997). Universal facial expressions of emotion: An old controversy and new findings in nonverbal communication: Where nature meets culture. Segerstrale U. and P. Molnar (Eds). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Elfenbein HA, Ambady N** (2003). Universals and cultural differences in recognizing emotions. *Psychological Science* 12 (5):159-164.
- Gouta K, Miyamoto M** (2000). Emotion recognition: facial components associated with various emotions. *Shinrigaku Kenkyu* 71(3): 211-218.
- Hall CW, Gaul L, Kent M** (1999). College students' perception of facial expressions. *Perceptual and Motor Skills* 89(3):763-770.

- Huang Y, Tang S, Helmeste D et al.** (2001). Differential judgement of static facial expressions of emotions in three cultures. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 55(5):479-483.
- Izard CE** (1971). *The face of emotion*. Appleton-Century-Crofts, New York
- Josipovic P** (2000). Recommendations for culturally sensitive nursing care. *International Journal of Nursing Practice* 6:146-152.
- Marcell MM, Jett DA** (1985). Identification of vocally expressed emotions by mentally retarded and nonretarded individuals. *American Journal of Mental Deficit* 89(5): 537-545.
- Marsh AA, Elfenbein HA, Ambady N** (2003). Nonverbal "accents": Cultural differences in facial expressions of emotion. *Psychological Science* 14(4): 373-334-376.
- Özcan A** (1996). *Hemşire Hasta İlişkisi ve İletişim*. Saray Kitabevleri, İzmir.
- Pease A** (2001). *Beden Dili*. Çev. Özben Y, Rota Yayıncılık, İstanbul.
- Pollak SD, Cicchetti D, Katherine H et al.** (2000). Recognizing emotion in faces: Developmental effects of child abuse and neglect. *Developmental Psychology* 36 (5): 679-688.
- Schmidt KL, Cohn JF** (2001). Human Facial Expressions as Adaptations: Evolutionary Questions in Facial Expression Research. *Yearbook of Physical Anthropology* 44: 3-24.
- Shioiri T, Someya T, Helmeste D et al.** (1999a). Misinterpretation of facial expression: A Cross-cultural study. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 53(1): 45-50.
- Shioiri T, Someya T, Helmeste D et al.** (1999b). Cultural difference in recognition of facial expression: Contrast between Japanese and American rates. *Psychiatry and Clinical Neurosciences* 53(1): 629-633.
- Terakye G** (1998). *Hasta Hemşire İlişkileri*. Zirve Ofset, Ankara.
- Tortumluoğlu G** (2004). Transkültürel hemşirelik ve kültürel bakım modeli örnekleri. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 8(2): 47-57.
- Yuki M, Maddux WW, Masuda T** (2007). Are the windows to the soul the same in the East and West? Cultural differences in using the eyes and mouth as cues to recognize emotions in Japan and the United States. *Journal of Experimental Social Psychology* 43: 303-311.